

Biró Lajos leveleiből.

VI. Szalay Imre múzeumi igazgatóhoz.

Méltóságos Uram!

A decemberben jövő postahajóról elmaradtam a levélírással, megakasztott egy erősebb láz, mely miatt néhány napig ágyban feküdtem, épen a hajó érkezése idejében. A láz elmulta után a »kanakerkeléses« állapotba jutottam, a mi egyrészt örvendetes, mert a láznak hosszabb időre visszavonulását jelenti, de másrészt a sok seb akadályoz a szabad mozgásban. Én most épen a lábaimon kaptam meg. Látva, hogy így még a legközelebbi környéken járni is akadályozva vagyok, annál kevésbé mehetnék fel újra a Sattelbergre, hát a hajózásra adtam a fejemet. Béreltem egy benszülött-csónakot s négy 12—15 éves fiúból álló hajósszeméllyel elindultam a partvidéken dél felé, azzal a czéllal, hogy lassanként előrehaladok a Huon-golf belsejébe, a mennyire eljuthatok.

A legközelebbi Giugala-vidéket, hol már előbb jártam, most csak futólagosan érintettem, ellenben a jabim vidéken hosszasabban kellett, akarva nem akarva is időznöm, mert ott, a hol a Huon-golf északi partja kezdődik, a Cap-Cretinnél, erős ellenkező szelek jártak. Bár közben elég csendes idő volt, a délről jövő tengeráram ellenében evezve is csak többszöri kísérlet után sikerült a fok körül átvergődni a Bukana vidékre. Tigidu

Simbang, Új-Guinea, 1899. januárus 30.

faluban töltöttem a karácsonyünnepeket. Nem volt ám az szomorú karácsony; még a kalács se hiányzott! Kenyérfagyümölcs hajában sütvé, megöntözve édes kókuszdiótejjel, vetekedik a jó dióskaláccsal. Friss pecsenyéért se kellett messzire fáradni, csapatosan szálltak fejünk fölé a kókuszdiófákra a kövér szerezsendiöevő galambok (*Myristicivora spilorrhoea*) úgy, hogy csak akkor lőttem rájuk, ha legalább kettő esett egy lövésre. Rendeztem is első napjára nagy népünnepelet. Hat galamb főtt két hatalmas fazékban rizksásával, dohányzott az egész falu a kiosztott másfél font dohányból. Fél délutántól éjfélig alig lohadt a lelkesedés; a szép holdvilágnál dal és dobszó mellett mutatták be szebbnél szebb táncaikat, mik közül még új volt néhány nekem is, különösen a fegyvertáncz, a mit pajzzsal és dárdával tánczolnak. A legtöbb útleírásban »vad lárma és fantasztikus ugrások« a rövid jelzője a természeti népek tánczának; nekem, a kit jabimék már beavatnak kissé táncaik titkaiba, allegorikus képek, természetfestő mozdulatok tünnek fel benne s gyönyörködve nézem és látom benne a kőkorszakbeli ember egészséges figyelő tehetségét és szépérzékét. A jabim és bukana nép tánca mindenik olyan, mint egy-egy szép ballet; érthetetlen marad az előtt, a ki csak egy-egy

tánczost lát, de egységes képben olvad össze az előtt, ki áttekinteni tudja. Magyarázónak elég is volt csak annyit mondani, hogy a mit most járnak, az »moli-lip« lepketáncz, egyszerre színt és életet nyer előttem az addig nem értett csoportzat, a lepke szárnyverését, csapongását, a virágot, az üldöző madár mozgulatait is meglátom a tánczsorok hullámzásában ; addig fülsértő és untató a kézi dob zenéje, most hangfestővé lett, s alig tudom felfogni, hogy pár percczel előbb miként tudtam meg nem érteni ! ?

Olyan különös is az, Méltóságos Uram ! Nem vagyok zeneértő, még csak nem is affektáltam soha, hogy érték belőle valamit. Zenedarabot csak azt tudtam élvezni, a mit vagy a szövege szerfint érteni tudtam, vagy pedig, mint a magyar nótát, érezni szoktam. És most vénségemre leszek zenekedvelő és épen »vademberektől« tanulom meg ! . . . De hát, utoljára is, mi csodálkozni való van rajta ? Mind a kettő azon a nyelven beszél, haza és természet, a mit én értek és érzek, a mi nekem legkedvesebb, mert örök, igaz és az enyém !

Az ünnepek után tovább akartam utazni, de egy baleset visszatért. Eltört a csónak egyensúlyzó rúdjának a czöveke, és csak az mentett meg a felfordulástól, hogy az egyik fiú kimászott a rúd végére egyensúlyozónak. Szerencsére még nem jöttünk ki messzire, könnyen visszavergődtünk. Néhány napi várakozás után az öböl másik oldalán levő nagyobb faluból, Tami-Nuguduból, értünk jött egy csónak, bizonyára nem irántam való szeretetből, hanem hogy nekik is jusson a velem levő vasneműből, a mi itt a pénzt teszi. Később innen haltam nyugotra a Bukana vidék végéig ; odább azonban semmi kecsegtetésre nem vállalkoztak, mert a Huon-golf legbelsejében, a Mankham folyó mellékén ellenséges törzsek laknak, kik emberevők hiré-

ben állanak ; átvágni az öblön a déli részre még kevésbé volt kedvök, ahhoz kicsi volt a csónak.

A gyűjtött tárgyakat egy bérelt csónakkal Simbangba küldve, magam átvágtam az újguineai partoktól keletre fekvő Tami (Cretin) szigetekre. Itt iparűző nép lakik : szép fateknőket, csigából apró gyöngyöket, conus-karikákat, jó hálókát készítenek a támiak. Nem hagyhattam ki tehát őket, eddigi tanulmányaim kiegészítése végett meg kellett látogatnom. Időmet hasznosan is értékesítettem.

De sokkal tovább kellett Tamiban maradnom, mintsem egyelőre szükséges lett volna. Még idejében haza akartam jönni, hogy összeállítsam azokat a zoológiai tárgyakat, mik hazaküldésre várnak. Ámde a tengeren a szél az úr. Egyik napon elszalasztottam a jó szelet s nyolcz napba került, míg haza jöhöttem. Még csak gyűjteni is alig lehetett, egész nap a parton lestük a szelet, vagy reggel, kis szelet fogva, kivitorláztunk egy darabra, a beálló szélcsennel egész nap a csónakon ültünk, hogy estére nagy nehezen visszavezzünk. A szigettől erős tengeráram folyik egyenest. északra, majd ebből nyugvó víztükörré jutva, másik áramba jut északnyugatra ; ha a szél elállt, csak a helyismerő benszülött tudja, az áramot kerülgetve, visszavezetni a csónakot, különben épen nem oda jut, a hova akart.

Igy most összesen csak négy napom maradt csomagolásra és levélírássra. Összekapkodtam, a mit lehetett, hogy legalább egy ládára való elindíthassak. A préselt növényeket és szárazon preparált rovarokat szemeltem ki, azok vannak itt a penésztől legnagyobb veszélyben. Szerencsére most száraz napok járnak, jól átszárazíthatom a beforrasztás előtt.

Nem az nekem itt bajom, mintha nem volna elég, mit küldjek, de nem tudom becsomagolni, nincsenek ládáim. Ha felhasználom, a mivel rendelkezem, nem

tudok, innen elmenve, mibe rakódni. Különben is addig kell várnom, míg összerakulnak az együtt szállítható tárgyak, külön a szárazok s a nedvesek, külön a törékenyek és ismét a nehezek és könnyűek. A gyűjtés maga nem nehéz, csak a csomagolás. Az is baj, ha nincs, az is, ha van.

De legjobban meg vagyok akadva az ethnológiai tárgyakkal. Azt hiszem, hogy meglehetősen kimerítettem Finschhafen környékét; alig akadok néha olyan apróságra, a mi nekem meg nem volna. Különös tekintettel voltam az ornamentikára. A tárgyak nevei, részei, díszítési motívumok magyarázata 3—4 benszülött nyelven; egyéb jegyzeteimmel se kell magamat szégyenlenem. És most nem tudok vele mit csinálni.

Haza küldeni nem merem, míg meghatalmazást nem kapok rá. Jegyzeteimet kidolgozni nem érdemes, félek, hogy az Astrolabebay-beliék sorsára jutnak; de meg sok időbe kerülné, maga a katalogizálás ad pár heti munkát. Itt tartani se tanácsos, ethnológiát elkaparintani itt divatos mulatság, s ha valami emberi dolog talál történni velem, bizony tönkre jut. Igazán zavarban vagyok vele.

Méltóságos Uram! Ne tessék érte megróni, hogy újra hűtlen lettem az én régi ideálomhoz és sógorasszonyára, az ethnológiára kacsintgatok. Csábító perszóna az itt nagyon! Itt még kőkorszakbeli egyszerűségében jár, vagy lerí róla a civilizációnak minapában felvett czafrangfa, még könnyen rá lehet ismerni természetes egyszerűségében. Ilyenek lehetnek a mi eleink is ezelőtt 3000 évvel,

a kőkorszakban, mikor még nem tudták, mi a jó, mi a gonosz. Mennyire mások lehettek azok, mint a milyeneknek mi elképzeltük s mostani állapotunkból következtetjük! Mennyire nem olyan a természeti ember, a »vadember«, mint a hogy odahaza elgondoljuk! Milyen hamisan, mondhatni otrombán ítéljük meg a kőkorszakbeli ember műveltségét, erkölcsét és tehetségeit, s bennök saját őseinket! Leszállítjuk őket az állatiság színvonalára, hogy magunkat annál magasabban állóknak láthassuk! Kicsiny társadalmuk minden elméletet megcsúfol, mert van köztök erkölcs és szeretet vallás nélkül, rend és béke törvények és rendőrség nélkül, szabadság örök nélkül. Az emberiség tragikumuma, hogy a kőkorszakbeli ember bir mindazzal és sejtelve sincs róla, a mi társadalmunk pedig ismeri annak mivoltát a legkisebb részletekig, mikor már csak a neve maradt meg belőle.

Még csak a jövő hajóig (talán április elején) maradok Simbangban, akkor átköltözöm a Bismarck-szigetségbe, egyelőre Herbertshöhebe. Legjobban szeretnék ott nem sokat időzni, hanem alkalmi hajóval a Salamon-szigetekre menni. Ott legalább vannak még igazi emberevők, az újguineai csak talmi. Ezután már nem kontárkodom az ethnológiában, ott már jártabb talaj van; maradok egészen a zoológiánál.

Jegyzetek a gyűjtött növényekhez, rovarokhoz, a sattelbergi madártojásokhoz (fészkek még maradtak itt) az illető tárgyak mellé vannak csatolva.

BIRÓ LAJOS.